

श्री रत्नाकरसूरिजी कृत पंचवीसो

श्री जिनप्रज्ञसूरिजी कृत आत्मनिंदा अष्टक

तथा

श्री हेगचवार्चार्च कृत आत्मगर्हाम्नव

बुद्धा शब्देना श्रव्य, गाथा, शब्दार्थ विंगरे साथे

महानी प्रसिद्ध कृत

डा. धातानाई कुरुक्षेत्राई

श्री गणेश विन्दिता मेम-प्रकाशक

१९११

१९११

३-११-११

॥ श्री रत्नाकरसूरिजी कृत पंचवीसी ॥

॥ गाथा १ ~~रत्नाकर~~ दुष्ट-व्यवहारा, ॥

शेष बौद्धनी

श्रियां जगदीश्वर

कल्प कल्पाक

हेनि विम्व

वच, पा

करोह-ककरोह

हेवेह-रत्नाकरना ईश्वर

नम भगवता ते नमन कर्मा ते

लोभियह-वचककल्प

मममम ममममना नागानारा

मर्वाणिगय-परा छनिगयोप

करी

मथान-मोग

विश नावा वगत गुरी

जय मयवता पता

ज्ञान-ककज्ञान

कता-पेताता कता

निगान-नरा

श्रेय श्रियां मंगयकेप्रिमय, नरेडदेवेड-
ननाप्रियय ॥ सर्वज्ञ सर्वानिगयप्रधान, चिर
जय ज्ञानकप्रानिधान ॥ १ ॥

શબ્દાર્થ:—મોક્ષ લક્ષ્મીના કલ્યાણ ક્રીમાગૃહ,
ચક્રવર્તી અને દેવેન્દ્રોષ જેમના ચરણ કમલને વાંચ્યા
ઠે એવા હે સર્વજ્ઞ ! સર્વાતિશય પ્રધાન, હે જ્ઞાન કલા
નિધાન ! તમે ઘણા કાલ પર્યંત જયવંતા વર્તો ॥ ૧ ॥

રત્નાકર પચીસીનો વિસ્તારાર્થે.

વ્યાખ્યા:—હે નરેન્દ્ર દેવેન્દ્રનાંધ્રિપદ, નરેન્દ્ર કેળ ચક્રવર્ત્યાદિક
અને દેવેન્દ્ર કેળ અમરેન્દ્રાદિક ઇટલે મનુષ્યના ઇન્દ્ર તે નરેન્દ્ર અને
દેવોના ઇન્દ્ર તે દેવેન્દ્ર, તેજી જેનાં ચરણકમલને વંદન કર્યા ઠ; એવા
હે નરેન્દ્ર દેવેન્દ્રનાંધ્રિપદ ! અને સમસ્ત વસ્તુના જાણનારા માટે હે
સર્વજ્ઞ ! અને સંપૂર્ણ જે નિરોગાદિક અતિશય—તેણે કરી પ્રધાન,
એ માટે હે સર્વાતિશય પ્રધાન ! અને જ્ઞાન કેળ કવલજ્ઞાન અને
કલા કેળ વહોતેર કલા, તેના નિધાન કેળ નિધિ એવા હે જ્ઞાન-
કલા નિધાન ! અને શ્રેયસઃ કેળ મોક્ષની જે શ્રીકેળ લક્ષ્મી તેના
મંગલ કેળ કલ્યાણનું, કેલિસદ્ર કેળ ક્રીમાનું ગૃહ, એવા હ મંગલ
કેલિસદ્ર કેળ મોક્ષ લક્ષ્મી કલ્યાણ ક્રીમાના મંદિર ! જત્ત લો-
કના સમસ્ત સંકટના હર કરનાર તું ચિરં કેળ ઘણા કાલ પર્યંત
જય કેળ સર્વોત્કર્ષે કરીને વર્તો. ॥ ૨ ॥

॥ गाथा १ जीना बुटा शब्दोना अर्थ. ॥

जगत्रय=त्रणलोक; स्वर्ग, मृत्यु
 अने पातालने
 आधार=आधारभूत
 कृपा=दया, मेहेरवानी
 अवतार=प्रवेश
 दुर्वार=ड'खे करीने वारवा योग्य
 ससार विकार=जन्म जरा मर-
 णरूप रोग (मटाभवा)
 वय=वैद्य समान

श्री=(स्वगुण) लक्ष्मीवत
 वीतराग=रागद्वेष गया ठे जेना
 त्वयि=तमारी आगल
 मुग्ध जावात=जोले जावे
 विद्=विशेष जाण
 प्रजो=दे प्रभु
 विद्मपयामि=विनति करु तु
 किंचित्=काइ, लगार

जगत्रयाधार कृपावतार, दुर्वारससार वि-
 कारवैद्य, श्रीवीतराग त्वयि मुग्धजावा, विद्-
 प्रजो विद्मपयामि किंचित् ॥ २ ॥

शब्दार्थ.—हे त्रण जगतना आधार ! हे कृ-
 पावतार ! तू खे वारवा योग्य एवो जन्म जरा मरण
 रूप ससार तेना विकारने दूर करवाने वैद्य समान
 एवा हे श्री वीतराग ! हे विशेष जाण ! तूं तमारी

આગલ જોલેજાવે કાંઈક વિનંતી કરુંતું. ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા:-જગત્ ત્રય કેળુ સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાલરૂપ, ત્રણ મુવન તેના આધાર કેળુ સ્થાનમૃત એવા હે જગત્ત્રયાધાર ! કૃપા કેળુ દયા તેને વિષે અવતાર કેળુ ઉપદેશદ્વારે કરી જેનો પ્રવેશ છે; એવા હે કૃપાવતાર, ડર્બાર કેળુ હઃસ્થેન વારયતીતિ ડરવાર એટલે નિવા-રણ કરવા માટે અશક્ય એવો જે સંસારરૂપ વિકાર કેળુ રોગ, વિ-યોગ, જરા મરણાદિ લક્ષણ-તેને વિષે ચિકિત્સાકારીપણા કરીને વૈદ્ય સરખા હે ડર્બાર સંસાર વિકાર વૈદ્ય; વીન કેળુ ગયેલી છે રાગ કેળુ રાગદશા જેની, અને શ્રી કેળુ મોહ લક્ષ્મી તેણે સહિત એવા હે શ્રી વીતરાગ ! વિઝ કેળુ હે ચતુર, હે પ્રજો ! ત્વયિ કેળુ તારે વિષે અર્થાત્ તારી પાસે હું મુગ્ધ જાવાત્ કેળુ વિશેષ જ્ઞાન વિકલ-પણાને લીધે મુગ્ધ છું, તે હું કિંચિત્ કેળુ કાંઈક વિજ્ઞપયામિ કેળુ વિજ્ઞપ્તિ કરું છું. ॥ ૨ ॥

॥ ગાથા ૩ જીના બુટા શબ્દોના અર્થ. ॥

કિં=શું

વાલલીલા કલિત:=વાલકની

ક્રીમાણ સહિત

ન=નથી

વાલ:=વાલક

પિત્રો:=માવાપની

પુર:=આગલ

જલ્પતિ=બોલે છે

निर्विकल्पः=जेमतेम, विकल्प र-
हित
तथा=तेम; तेवी रीते
यथार्थं=जेवो ठे तेवो, साचेसाचो
कथयामि=हु कहु तु
नाथ=हे नाथ !

निजाशय=पोतानो आशय; पो-
तानो अज्जिमाय
सानुशयः=पश्चाताप सहित
तव=तमारी
अग्ने=आगल

किं बाललीलाकलितो न बालः, पित्रोः
पुरो जलपति निर्विकल्पः, तथा यथार्थं कथ-
यामि नाथ, निजाशयं सानुशयस्तवाग्ने ॥ ३ ॥

शब्दार्थ — शु बालकनी क्रीडायुक्त एवो बा-
लक मातापनी आगल जेम तेम नथी बोलतो ?
(बोलेठेज) तेवी रीते हे नाथ ! हु मारो आशय
जेवो ठे तेवो पश्चाताप सहित तारी आगल कहुंहुं ॥३

व्याख्या — हे प्रजो जेम बाललीला कलितः के० बालकनी
जे लीला के० धूलने गिणे गेलतु इत्यादिक, तेणो कलित के० युक्त
अग्ने निर्विकल्प के० जेयी ज्ञापण अज्ञापणरूप जेद गयो ठे, एवो
जे बाल ते पित्रो पुर के० मातपितानी पासे किंजल्पति के० शु

नयी बोलतो ? अर्थात् न बोलवानुं पण ते सर्व बोले ठे, तेम हे नाथ केणहे कल्याणकारक, सानुशयः केणवहु पातक संपादन कर्या ए माटे पश्चातापे युक्त एवो हुं, तवाग्रे केण तारा अग्रजागने विषे, निजाशयं केण पोताना अजिप्रायने, यथार्थ कथयामि केण यथार्थ-पणे कथन करुं छुं. अर्थात् हुं मारो अजिप्राय तारी पासे प्रगट करुंछुं ॥ ३ ॥

॥ गाथा ४ श्रीना ब्रुटा शब्दोना अर्थ. ॥

दत्तं=आप्युं; दीधुं

न=नहि

दानं=दान

परिशीलितं=पाल्युं

च=वली; अने

शालि=सुंदर; मनोहर

शीलं=शील

तपः=तप

अजितप्तः=तप्यो

युजः=सारो

जावः=जाव

अपि=पण

अजवत्=ययो

जवे=जवमां

अस्मिन्=आ (मां)

विजो=हे प्रभु !

मया=मारावडे

ज्रांतम्=जमायुं

अहो=अहो; अरे

मुधा=फोकट

एव=ज

दत्तं न दानं परिशीलितं च, न शालि
शीलं न तपोऽजितसम्, शुभो न जावोऽप्यजव
ज्वेस्मिन्, विजो मया ज्ञातमहो मुधैव ॥ ४ ॥

शब्दार्थ — हे प्रभु ! मैं दान दीधुं नहीं, मैं
सुंदर शील पाह्युं नहीं, मैं तप कर्यो नहीं, मैंने सारो
जाव पण थयो नहीं, माटे अहो ! मैं व्यर्थज आ सं-
सारमा भ्रमण कर्युं ॥ ४ ॥

व्याख्या — हे विजो के० ह स्वाधित ! मया दान न दत्त के०
में कृपणपणाए करी सत्पात्रने विषे धननो विनियोग कर्यो नहि,
अन शालिशील के० मनाइ एवा ब्रह्मचयन न परिशीलित के०
पालन कर्युं नहि तेमज तप, न अजितस के० बाह्य अने अतरंग
रूप बार प्रकारनु तप कयु नहि तेमज शुभः जावोपि के० कल्या-
णकारक एवो जावपण नाजवत् के० मैंने प्राप्त थयो नहि ए माटे
अहो इति खद ! मैं मुधव के० व्यर्थज अस्मिन्जवे के० आ ससा-
रने विषे ज्ञात के० भ्रमण कर्युं मारा हाथयी काइज सत्कर्म धन्यु
नहि एवो अर्थ ॥ ४ ॥

॥ गाथा ५ मीना बुटा शब्दोना अर्थ ॥

दग्धः=ताप पामेलो; दाफेलो.

अग्निना=अग्निवडे

क्रोधमयेन=क्रोधरूप

दष्टः=डशेलो

डष्टेन=डष्ट (वस्त्रे); निर्दय

लोत्तारूप्य=लोत्त नाम

महा=मोटा

जुरगेण=सर्पवस्त्रे

ग्रस्तः=गलेलो.

अजिमानाजगरेण=अहंकार-

रूपी अजगरे

मायाजालेन=कपटरूप जालवडे

बद्धः=बंधन पामेलो

अस्मि=हुं तुं

कथम्=केवी रीते

नजे=हुं नजुं

त्वां=तने

दग्धोऽग्निना क्रोधमयेन दष्टो, दुष्टेन लो-
त्तारूप्यमहोरगेण; ग्रस्तोऽजिमानाजगरेण माया,
जालेन बद्धोस्मि कथं नजे त्वां ॥ ५ ॥

शब्दार्थः—क्रोधरूपी अग्निथी ताप पामेलो,
लोत्तारूपी मोटा निर्दय सापवस्त्रे रुशेलो, अजिमान
रूपी अजगरवस्त्रे गलेलो, कपटरूप जालवस्त्रे बंधाएलो
हुं केवी रीते तने नजुं ? ॥ ५ ॥

व्याख्या:-हे नाथ ! क्रोधमयेन अग्निना दग्धः के० क्रोधरूप
अग्निं अत्यत ताप पमामेलो अने उष्ट्रेन लोञ्जारूप महोरगेण
दष्टः के० निर्दय एवा लोञ्ज नामे महा सर्पे डश करेलो, अने अ-
जिमानाजगरेण ग्रस्त के० अहकाररूपी अजगरे गलेलो, अने
मायाजालेन बद्धः अस्मि के० कपटरूप जे जाल के० मत्स्यधन
जाल सरखु बधन हेतु, तेणो बध पामेलो हुं लु, ए माटे त्वा कथ
जजे के० तारु केय सेवन करु ? तो हे प्रजो ! तारी कृपाए क्रोध,
लोञ्ज, अजिमान अने माया, एउनो नाश यइने तारु सेवन कर-
वानो मारो हेतु म्यारे पूर्ण यशे ? एवो ज्ञावार्थ ॥ ५ ॥

॥ गाथा ६ छीना तुटा शब्दोना अर्थ ॥

कृत-करेलु

मया=मैं

अमुत्र=परलोकने विषे

हित=हितकारी काम, पुण्यनु

काम

न=नहीं

च=चली, अने

इहलोके=आ लोकमा

अपि=पण

लोकेश=हे लोकना नाथ !

सुख=सुख

मे=मने

अज्ञूत=अज्ञ

अस्मादशा=अमारा सरखाना

केवल=फक्त

एव=ज

जन्म=अवतार

जिनेश=हे जिनेश्वर हे केवलि
पति !

जङ्गे=थयो

जवपूरणाय=जन्मनी गणत्री पूर
करवा माटे

कृतं मयाऽमुत्र हितं न चेह, लोकेऽपि
लोकेश सुखं न मेऽभूत्; अस्मादृशां केवलमेव
जन्म, जिनेशं जङ्गे जवपूरणाय ॥ ६ ॥

शब्दार्थः—मैं परलोकमां एवुं कांइ हितकारी
काम करेलुं नहि अने (तेथी) हे लोकेश ! आलो-
कने विष पण मने सुख मढ्युं नहि (माटे) हे जि-
नेश ! अमारा सरखानो जन्म फक्त जन्मनी गणत्री
करवा माटेज थयो. ॥ ६ ॥

व्याख्याः—मया अमुत्रहितं न कृतं के० मैं परलोकने विषे
एवुं पुण्य कृत्य कर्युं नहि, अने हे लोकेश ! के० पद कायना
स्वामि एवा हे लोकेश ! इहलोकेपि मे सुखं ना भूत् के० आ
लोकने विषे पण मने सुख प्राप्त थयुं नहि. ए माटे ह जिनेश के०
हे केवलिपते ! अस्मादृशां जन्म के० अमारा सरखाना अवतार ते,
केवलं जव पूरणायैवजङ्गे के० केवल अवतार गणनाना पूरणे

माटे एटले जेम पूर्वे अमारा घणा अवतार थया तेमज आ पण-
एक अवतार, जन्म गणनाना पूरण माटेज थयो ॥ ६ ॥

॥ गाथा ७ मीना बुटा शब्दोना अर्थ ॥

मन्ये=हु मातु ३

मनः=मन

यत्=जे

न=नहीं

मनोऽह=मुदर

वृत्त=शील; वर्तुल

त्वदास्य=तारु मुख

पीयूष=अमृत

मयूख=किरण

लाजाद=लाजधी

डुत=धीगड्यु; द्रवीजृत थयु

महानद रम=मोटो आणदरूपी।

रस

कठोर=कठण

अस्मादशा=अमारा सरखानु

देव=हे देव ! हे नाथ !

तत्=ते

अश्मत'=पाषाणयी

अपि=पण

मन्ये मनो यन्न मनोऽहवृत्तं, त्वदास्य पी-
यूषमयूखलाजात्, डुतं महानंदरसं कठोरे,
मस्मादृशां देव तदश्मतोऽपि ॥ ७ ॥

શબ્દાર્થ:—હે દેવ ! હું (એમ) માનુંબું કે
 અમારા સરખાનું મન સુંદર વર્તુલ (જેવા) તારા
 મુખરૂપ અમૃત કિરણના લાજથી મોટા આનંદરૂપ ર-
 સને ડ્રવીજૂત થયું નહીં તેથી તે પથરથી પણ કઠણ
 જાણવું ॥ ૭ ॥

વ્યાખ્યા:—હે દેવ કેળ હે નાથ ! હું એવું માનું છું કે, યદસ્મા-
 દૃશાં મનઃ કેળ જે અમારા સરખાનું મન, મનોફ કેળ સુદર, વૃત્ત
 કેળ વર્તુલ એવું જે ત્વદાસ્ય કેળ તારું મુખ, તેજ કોઈ એક, પીયૂષ
 મયૂષ્ઠ કેળ અમૃતકિરણ ચંદ્ર, તેના લાજે કરીને અથવા મનોફ
 કેળ સારું છે વૃત્ત કેળ શીલ જેનું, એવા હે મનોફવૃત્ત, હે વીતરાગ !
 તારા મુખ ચંદ્રના લાજે કરીને મહાનંદરસં કેળ સઘોરસા સ્વાદથી
 ઉત્પન્ન થયેલી જે પરમ પ્રીતિ તેજ કોઈ એક રસ કેળ ઉદક તેને
 ન ડુતું કેળ ડ્રવીજૂત થયું નથી; તદશ્મતોપિ કઠોરં કેળ તે પાષાણ
 કરતાં પણ કઠણ જાણવું. કારણ, ચંદ્રના દર્શને કરીને જીવરહિત
 એવો પણ ચંદ્રકાંત પાષાણ ડ્રવીજૂત થાય છે, અને મનને તો તારા
 મુખરૂપ ચંદ્રના દર્શને કરી ફવ કેળ પિંગલવું પ્રાપ્ત થયું નહિ. તે
 કારણ માટે તે મન, પાષાણ કરતાં પણ કઠોર જાણવું. એવો જ્ઞા-
 વાર્થ. ॥ ૭' ॥

॥ गाथा ८ मीना वृटा शब्दोना अर्थ ॥

त्वतः=ताराथी
 सुड'प्रापम्=घणा ड.खे मेल-
 वी शकाय एतु
 इद=आ
 मया=में; मारावडे
 आप्त=मेलव्यु
 रत्नत्रय=रत्नत्रिक, ज्ञान दर्शन
 चारित्र
 जूरि=घणा
 जवत्रमेण=जव जमवावमे करी

प्रमाद=प्रमाद, जूल, वेदरकारी
 निडा=उष (ना)
 वशत =वशथी
 गत=गयु
 तत्=ते
 कस्य=कोनी
 अग्रत =आगल
 नायक=हे स्यामिन् ।
 पूत्करोमि=पोकार करू

त्वतः सुड प्रापमिदं मयाप्त, रत्नत्रयं जूरि
 जवत्रमेण, प्रमादनिद्रावगतो गतं तत्क-
 स्याग्रतो नायक पूत्करोमि ॥ ८ ॥

शब्दार्थ —घणा ड खे मेलवी शकाय एतुं
 आ रत्नत्रय (त्रण रत्न) हुं ताराथी पास्यो, पण ते
 घणा जव जमवावमे करीने तथा प्रमाद अने निद्राना

कियत्=केटलु

मुवे=कहु

हास्यकर=हास्यकारक

सब=पोतानु

ईश=ह स्वामिन् !

वैराग्यरंगः परवंचनाय, धर्मोपदेशो जन-
रंजनाय; वादाय विद्याध्ययनं च मेऽभूत्, कि-
य हूवे हास्यकरं स्वमीश ॥ ए ॥

शब्दार्थ --वैराग्यनो रंग बीजाने ठगवाने अथ
थयो, धर्मनो उपदेश लोकोने खुशी करवाने अर्थे
थयो, अने विद्यानो अध्ययन वाद करवाने अर्थे थयो
तो हे स्वामिन् ! मारु हास्यकारक एवुं (स्वरूप) हु
केटलुं कहुं ॥ ए ॥

व्याख्या --हे ईश के० हे स्वामिन् ! हु स्वहास्यकर कियद्मुवे
के० मारा हास्यकारक परा कथने केवनां कहु ? जो के मरे कथे
कहना माटे शक्य नयी, तथापि काइक कहु छु मे वैराग्य रंग
परवंचनापामुत् के० माग वैराग्यनो जे रंग ते, परवंचनाय के०
अन्यना प्रचारण कथने ठगरा माटे थयो, अने मे धर्मोपदेश जन
रंजनायमुत् के० मे करोनु दानादिनु जे कथन ते लोकोना रंजनने

माटे थयुं, अने मे विद्याध्ययनं के० मारुं विद्यापठन, ते पण वादा-
याभूत् के० परवादना जयने माटे थयुं ॥ ९ ॥

॥ गाथा १० मीना वुटा शब्दोना अर्थ ॥

परापवादेन=पारकी निंदावमे;
पारका अवर्णवाद बोलवावडे
मुखं=म्होडुं
सदोषं=पापवालुं; दोषयुक्त
नेत्रं=आंखने
परस्त्रीजनवीक्षणेन=परस्त्री जो-
वावमे
चेतः=चित्त

पर=श्रीजाने
अपाय=अनर्थ
विचिंतनेन=विचारवे करीने
कृतं=कर्युं
नविष्यामि=यशे
कथं=केम; थुं
विज्ञो=हे मधु !
अहं=हुं; (महारुं)

परापवादेन मुखं सदोषं, नेत्रं परस्त्रीज-
नवीक्षणेन; चेतः परापायविचिन्तनेन, कृतं
नविष्यामि कथं विज्ञोऽहं ॥ १० ॥

शब्दार्थः—पारकी निंदावमे में (मारुं) मों
दोषयुक्त कर्युं, पारकी स्त्रीज जोवावमे मारी आंख

(૧૭) શ્રી હજીરગઢીય જ્ઞાન મંદિર, જયપુર

સદોપ કરી, વીજાને અનર્થ ચિત્તગાવહે કરી મારું
મન દોષવાણુ કર્યું (૬ માટે) હે પ્રજા ! મારું શુ
થશે ? ॥ ૧૭ ॥

વ્યાખ્યા -હે પ્રિયો ! મયા પરાપવાદેન મુક્ત સદોષ કૃત કેળ
ખેં વીજાના દ્વેષાદિકે કરીને સત્ય અને અમત્યરૂપ દૂષણની જે
ઉત્પત્તિ, તે રૂપ અપવાદ-તેણે કરી પોતાનુ મુક્ત દોષયુક્ત કર્યું,
તેમજ પોતાના નેત્ર, પરસ્ત્રીજનવીરૂણેન કેળ પરનારીના અવલો-
કને કરી દોષ મહિત એવા કર્યા, તેમજ પોતાનુ ચિત્ત, પરાપાય
વિચિત્તનેન કેળ વીજાના જે અપાય કેળ અનર્થ, તેના વિચારે ક-
રીને દોષ મહિત કર્યું, ૬ માટે હે પ્રજો, અહ કથ જ્ઞપિયામિ કેળ
એવા પાપ કર્માચરણે કરી આગલ મારી શી ગતી થશે ? એવો જ્ઞા-
વાર્થ ॥ ૧૭ ॥

॥ ગાથા ૧૨ મીના વુટા શબ્દોના અર્થ ॥

બિહવિત=વિમુચ્ચુ, નિઘતા પ્રતે
પમામ્યુ
યત્=જે
સ્મર=કામદેવ

યસ્મર=જરૂણ કરનાર
આર્તિ=પીમા
દશા=અવસ્થા
વશાત્=વશથી

મ્વં=પોતાનું સ્વરૂપ
 વિપયાંધલેન=વિપયોવમે અંધ
 થણા મેં
 પ્રકાશિતં=પ્રગટ કરેલું
 તત્=તે
 જવતઃ=તમારી

દિયા=લજ્જા
 ણ્વ=ન
 સર્વજ્ઞ=હે સર્વજ્ઞ !
 મર્વે=વધુઃ મર્વે
 સ્વયમેવ=પોતાના મેલેન
 વેત્તિ=તું જાણે છે

વિમંચિતં ચત્સ્મરઘસ્મરાર્તિ, દશાવશાત્સ્વં
 વિપયાંધલેન; પ્રકાશિતં તદ્જવતો હિયેવ, સર્વજ્ઞ
 સર્વે સ્વયમેવ વેત્તિ ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાર્થઃ--વિપયોવમે અંધ થણા મેં નકુળ
 કરનાર કામદેવની પીનાના વશથી પોતાનું સ્વરૂપ જે
 વિમંચ્યું તે હે સર્વજ્ઞ ! મેં લજ્જા કરીને સહિતજ
 તારી આગલ પ્રકાશ્યું છે. (વધારે શું કહું) તું પોતેજ
 સર્વ જાણે છે. ॥ ૧૧ ॥

વ્યાખ્યાઃ--હે નાથ ! ચત્ કેળ જે, વિપયાંધલેન કેળ શદ્ધા-
 દિક વિષયે કરી વિવેકરૂપ નેત્રો જેણે નિમીલન કર્યા છે એવો હું
 તેણે-સ્મરઘસ્મરાર્તિદશાવશાત્ સ્મર કેળ કામદેવ-તેજ કોઈ એક

प्रभर के० जड़ण करनारो, तेनी जे आर्ति के० पीला-तेनी जे
 दगा के० अरसग, तेनाभ्यामीनपणा माटे स्व के० पोतानु स्वरूप
 विस्मृत के० निग्रता प्रत्ये पमाडयु ते हमणा द्विया के० कथनरूप
 लक्षाए जगतः एव प्रकाशित के० तनेज निश्चये करी प्राट करेलु ठे
 पटले लक्षा युस्त एवो जे हु, ते प्रत्ये अवलोकन करी तें मारा सर्व
 आचरण जाण्या ठे एवो अर्थ जे कारण माटे हे सर्वज्ञ ! तु सर्व
 जगत्ने स्वयमेव वैमि के० पोताना झारे करी जाणो ठे ॥११॥

॥ गाथा १९ मीना वृथा शब्दना अर्थः ॥

धरतः=प्रनादः कर्षो
 अन्धमत्रे=भीजा भत्रोवडे
 रमेष्टिमत्र =नरकार मत्र
 कुगाखिवाभ्य =कुगाखिना रा-
 , रयोमने
 निहता=नाग पमासी, न मा-
 जली
 आगमोक्ति =निदानगी राणी
 कर्तु=करवाते

वृथा=फोकट, निष्फल
 कर्म=पाप कर्म
 कुदेव=रागी ट्रेपी देव
 सगात=मोस्तयी, मेरायी
 प्रवाति=म इउयु
 नाय=हे नाय !
 मति=गुद्धि
 जय =वमी जउ ने, विपर्याम
 ये=पागे

ध्वस्तोऽन्यमंत्रैः परमेष्ठिमंत्रः, कुशास्त्रवा
क्यैर्निहतागमोक्तिः; कर्तुं वृथाकर्म कुदेवसंगा-
द वांछि हि नाथ मतिचमो मे ॥ ११ ॥

शब्दार्थः—मैं बीजा मंत्रोवने नवकार मंत्रतो
अनादर कर्यो, कुशास्त्रनां वाक्योवने सिद्धांतनी वाणी
न सांचली, कुदेवना संगथी में पापकर्म निष्फल क-
रवाने इच्छुं-हे नाथ ! खरेखर मारी बुद्धिनो वि-
पर्यास थयो ॥ १२ ॥

व्याख्याः—हे नाथ ! मे हि मतिचमोऽनूत् के० खरेखर
माहरो शो आ बुद्धिविपर्यास थयो !! तेज कहे ठे. मया के० हुं जे
तेणें—परमेष्ठिमंत्रः के० परमपदने विपे रहे ठे माटे परमेष्ठी—तेनो
जे नमस्काररूप नमो अरिहंताणं इत्यादिक नवपदात्मक मंत्र, ते
अन्य मंत्रैध्वस्तः के० बीजा मंत्रोए आदररहित कर्यो. तेमज में
आगमोक्तिः के० आगमनी सिद्धांत वाणी, ते कुशास्त्र वाक्यैः के०
वात्स्यायनादि वाक्योए करीने, अथवा कुत्सित एवां जे शास्त्रो-
तेना वाक्ये करीने निहता के० नाश पमामी एटले श्रवण करी
नहि. एषो अर्थ. तेमज में कुदेव संगत के० हरिहरादिक कुत्सित

देवोनी सेवनाए करीने कर्मे वृथा कर्तुं केण इनावरणीयादिरु
पापकर्मेतु अराकरण करा माटे अगठि केण इउतु ॥ १२ ॥

॥ गाथा १३ सीना तुटा शब्दना अर्थ ॥

विमुच्य=मुकी देईने, ठोमी देईने

दृग्लक्ष्यगत=दृष्टिगोचर भूत

आवेला

जवत=प्रापने

ध्याता=चिंतव्या, ध्यान कर्तुं

मया=में

मूढविया=मूढ बुद्धिवालाए

हृदत=हृदयमा

कटाक्ष=तेवना कटाक्ष

वहोज=स्तन

गज्जीर=गज्जीर

नाजो=नानी, डटी

कटी=क्रेम

तटीया=दलता शरीरना अय-

ययवाला

सुदृशा=सुंदर दृष्टिवाली स्त्रीना

विलासा=विलासो, हासनाय-

ना मुख

विमुच्य दृग्लक्ष्यगतं जवतं, ध्याता
मया मूढविया हृदत, कटाक्षवहोजगज्जीर
नाजो, कटीतटीया सुदृशा विलासा ॥ १३ ॥

शब्दार्थ — दृष्टिगोचरभूत आवेला आपने
ठोमी देईने में मूढ बुद्धिवालाए कटाक्ष, स्तन, गज्जीर

नाज़ी, केरु, अने ढलतां अवयववाला स्त्रीउना विलास
चिंतव्या ॥ १३ ॥

व्याख्या:—हे जगदीस ! मुढधिया केण जेनी बुद्धि मुढ ठे एवो
हुं, तेणे दृग्लक्ष्यगतं केण दृष्टि गोचर भूत एवो ज्वंतं केण - चि-
तामणि सरखो जे तुं—तेने विमुच्य केण परित्याग करीने हृदंतः केण
पोताना हृदयने विषे सुदृशां विलासाः केण चंचलत्वे करी जेउनी
दृष्टि सुंदर ठे एवी हरिणाद्वि स्त्रीउना हावजावादिक विच्रमज,
ध्याताः केण चिंतन कर्या. ते विलास केवा ? तो के—कटाक्षवहोज
गंजीर नाज़ी कटी तटीयाः केण नेत्र कटाक्ष, स्तन, गंजीर एवी
नाज़ी, अने कटी प्रदेश—इत्यादिक अवयवोए मोहनशील. चिंता-
मणि रत्न सरखो एवो जे तुं—तेनो न्याग करीने हुं पापमय विष-
योने विषे आसक्त थयो. ॥ १३ ॥

॥ गाथा १४ मीना बुटा शब्दोना अर्थ. ॥

लोलेकणा=चपल नेत्रवाली
स्त्रीउनां
वक्र=मों
निरीकणेन=निहालीने जो-
वायी

यः=जे
मानसे=मनमां; चित्तमां
रागलवः=रागनो अंश; राता
शनो अंश
विलग्नः=लाग्यो; चोंट्यो

न=तहि

गुह्य सिद्धांत=पवित्र आगम

(रूप)

पयोधि=समुद्र

म ये=मा, विषे

धोतः=धोयो

अपि=पण

अगात=गयो

तारक=हे तारनार ।

कारण=कारण

किं=हु

लोलेक्षणावक्रनिरीक्षणेन, यो मानसे
रागलवो विलग्न ॥ न शुद्धसिद्धांतपयोधिमध्ये,
धोतोप्यगात्तारक कारण किं ॥ १४ ॥

शब्दार्थ.—चपल नेत्रवाली स्त्रीजना में नि-
हालीने जोवाथो मारा चित्तमा जे रागनो अश चो-
ख्यो ते हे तारनार । पवित्र आगमरूपी समुद्रमा
धोए ठते पण न गयो तेनु कारण शु १ ॥ १४ ॥

व्याख्या.—हे त्रिकाल वेदिन् । मारा, मानसे के० चित्तने विषे,
लोलेक्षणावक्र निरीक्षणेन के० जेना नेत्रो चपल ठे एरी जे र-
मणी, तेनु जे मुख, तेना अवलोकने करीने य रागलव, के० जे
रातागनो अश, विलग्न के० विशेषे करी गलग्न ययो, ते रागनव,

तारक के० हे संसार पार प्रापक ? शुद्ध सिद्धांत पयोधि मध्य के० निर्दोष जे सिद्धांत के० आगम, तेज कोशक समुद्र-तेना मध्य जागने विषे धौतोपि के० हालन कयुं ठनां पण नागात् के० नी-कली गयो नहि. तत्र किं कारणं के० ते विषे कारण शुं हशे ? जे हशे ते हुं जाणतो नथी; परंतु माहारी विषयोने विषे दृढासक्तता-एज एनुं कारण हशे. एवुं मने लागे ठे ॥ १४ ॥

॥ गाथा १५ मीना वुटा शब्दोना अर्थ ॥

अंगं=शरीर

न=नथी

चंगं=सुंदर; सारं

न=नथी

गण=समूह

गुणानां=गुणोनो

न=नथी

निर्मल=मलरहित; शुद्ध

कोपि=कोइपण

कलाविलासः=कलानो विलास;

कलानुं छदीपन

स्फुरत्=देदीप्यमान

प्रज्ञा=कांति

प्रधान=मोटी, अधिकारीनी

प्रभुता=मोटाई; ऐश्वर्यता

च=वली

कापि=कोइपण

तथापि=तोयपण

अहंकार=अजिमान; गर्व

कदर्थित=पराजव पामेलो;

कदर्थना पामेलो

अहं=हुं

अंगं न चंगं न गणो गुणानां, न निर्मलः कोपि

કનાવિલાસ ; સ્ફુરત્પ્રજા ન (પ્રધાન) પ્રમુતા
 ચ કાપિ, તથાપ્યહંકારકદર્શિતોઽહ ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ — મારું શરીર સુદર નથી, તેમજ શુદ્ધ
 ગુણોનો સમૂહ પણ (મારામા) નથી, (તેમજ) કોઈ
 પણ કલાનો વિલાસ, અને કોઈ પણ પ્રકારની દેદો
 વ્યમાન એવી કાંતિ કે પ્રધાનની ऐश्वर्यતા (મારામા)
 નથી તોપણ હું અહંકારે પરાજય પામેલો તુ ॥ ૧૫ ॥

વ્યાખ્યા — હે જિનેજ, મે અગ ચગ ન કેળ મારું શરીર સુદર
 નથી, તેમજ નિર્મલ કેળ મલરહિત એવા ગુણાના ગણ ન કેળ વિ-
 નય, પ્રાદાર્ય, ગાંઝીર્ય, ધૈર્ય, સ્વૈર્ય અને ચાતુર્ય ઇ યાત્રિક ગુણો-
 નો સમૂહ પણ નથી તેમજ કોપિ કેળ કોઈપણ કનાવિલાસ' કેળ
 કલાનું ઉદીપન થતું અને કાપિ કેળ કોઈપણ પ્રકારની સ્ફુરત્પ્ર-
 ધાન પ્રમુતા કેળ દેદોવ્યમાન એવી જે રાજાઝની પ્રમુતા કેળ ચક્ર
 વર્તિતપણુ અથવા દેદોવ્યમાન એવી પ્રધાનની કેળ અધિકારી પુરુ
 ષની પ્રમુતા કેળ ऐश्वर्यતા તે પણ નથી, તથાપિ હે મનો ! અહ
 અહંકાર કદર્શિત. અસ્મિ કેળ હું અહંકારે કરીને પરાજય પામેનો
 એવો તું અથવા પાતાતરે સ્ફુરત્પ્રજા, ન કેળ દેદોવ્યમાન કાંતિ
 પણ નથી ॥ ૧૫ ॥

॥ गाथा १६ मीना बुद्धा शब्दोना अर्थ. ॥

आयुः=आयुष्य

गलति=नाश पासे ठे

घटतुं जाय ठे

आशु=जलदीयी, शीघ्र

न=नथी

पापबुद्धिः=पापना परिणाम

गतं=नाश पासी

वयः=जुवानो

नो=नहि

विषयान्निलापः=विषयोनी इच्छा

यत्नः=आदर; प्रयत्न

च=वली

त्रैषज्यविधौ=उत्तड करवामां

न=नहि

धर्मे=धर्ममां

स्वामिन्=हे स्वामि !

महा=प्रचल; मोटी

मोहविडंबना=मोहनी कदर्थना

मे=मारी

आयुर्गलत्याशु न पापबुद्धिः, गतं वयो नो
विषयान्निलापः; यत्नश्च त्रैषज्यविधौ न धर्मे,
स्वामिन्महा मोहविडंबनामे ॥ १६ ॥

शब्दार्थः—हे स्वामिन् ! मारो, मोटी मोहनी
कदर्थना ते केटलो कहेवो ? मारुं आयुष्य जलदी-
यी घटतुं जाय ठे पण पापना परिणाम नथो नाश

पामता, मारी जुवानी जती रही पण विषयनी अ
जिलाषा जती नथी, उसरु करवा में यत्न कयों पण
धर्मने विषे में आदर न कयों ॥ १६ ॥

हे स्वामिन् ! मे के० मारी महामोह विम्बना के० प्रसल जे
मोह तेनी जे विम्बना के० कदर्यना ते केटली कहेवी ? ते केवी ?
तोके मारु आयुः के० आयुष्य, ते आरु गलति के० शीत्र नाश
पामे ठे; परतु पापबुद्धिर्न के० जे पापपरिणाम ते नाश पामता
नयी तेमज मारु यय गत के० ताण्य लक्षण जे वय, ते अति
क्रात यय, परतु विषयाजिलाष न, के० शब्द, रूप, गंध, रस,
स्पर्शरूप जे विषय, तेउनो अजिलाष. के० इडा, ते हजी पण नाश
पामी नथी अने मारो यत्न. के० आदर, ते जपज्यत्रिधौ के० श-
रीर निरोगी होउ, एतदर्थे ओपधादिकोना विधान विषे थयो,
धर्म न के० गुरुतने विषे थयो नहि ॥ १६ ॥

॥ गाथा १७ मीना तुटा शब्दोना अर्थ ॥

न=नथी

आत्मा=जीव, चेतन

न=नथी

पुण्य=पुण्य

जप=अवतार

पाप=पाप

मया=में

विटाना=नास्तिकोनी, ठगलो

कोनी

कटु=कड़वी, कर्कश

गीः=वाणी

अपि=पण

इयं=एवी

अधारि=धारण करी

कर्णे=कानमां

अधारिकर्णे=सांजली

त्वयि=तुं ठते

केवल=केवल;

अर्के=सूर्य (ठते)

केवलार्के=केवल ज्ञानरूप सूर्य-

ठते

परिस्फुटे=अति प्रगट

सति=उतां

अपि=पण

देव=हे देव !

धिक्=धिकार हो मां=मने

नात्मा न पुण्यं न ज्ञो न पापं, मया
विटानां कटुगीरपीयं, अधारि कर्णे त्वयि के-
वलार्के, परिस्फुटे सत्यपि देव धिङ्मां ॥ १७ ॥

शब्दार्थः—तुं केवलज्ञानरूप सूर्य अति प्रगट
उतां पण में नास्तिकोनी आवी वाणी सांजली के
आत्मा नथी, पुण्य नथी, ज्ञव नथी, पाप नथी तो
हे देव ! मने धिकार हो. ॥ १७ ॥

व्याख्याः—हे जगवन् ! केवलार्केत्वयि के० केवलज्ञानना प्र-
काशक केवल सूर्यज, एवी तुं, परिस्फुटे सत्यपि के० अति प्रगट

पण मया के० हु जे-तेणे विटाना के० नास्तिकादि विटपुरुषोनी,
 आत्मा न पुण्य न जवो न पाप न के० जीव नयी; पुण्य नयी,
 अवतार नयी, उष्टृत नयी; इयकदुगीरपि के० एवी कर्कश वा-
 णीज कर्णे अधारि के० कर्णेने विपे धारण करी एटले श्रवण
 करी ए माटे हे देव के० हे केवलपते ! मा धिक् के० गुण अने
 प्रवगुण एउनो विवेक नकरनारो एवोजे हु-तेने धिक्कार हो । १७।

॥ गाथा १० मीता तुग्र गवदना अर्थ ॥

न=नहीं

देवपूजा=प्रभुपूजा

न=नहीं

च=रही

पात्रपूजा=मुपात्रे टान

न=नहीं

श्राद्धधर्म=श्रावकधर्म

च=अने

न=नहीं

माधुधर्म=माधु महाराजनो धर्म

लवत्रा=पामीन

अपि=पण

मानुष्य=मनुष्यपण

इद=आ

समस्त=वधु

कृत=कर्यु

मया=में

अरण्य=जंगल

विलाप=रदन

तुल्य=मरसु

न देवपूजा न च पात्रपूजा, न श्राद्ध-

संश्रय न साधुधर्मः, लब्ध्वापि मानुष्यमिदं समस्तं, कृतं मयाऽरण्यविलापतुल्यं ॥ १८ ॥

शब्दार्थः—भैं मनुष्यपणुं पामीने प्रजुपूजा न करी, सुपात्रे दान न दीधुं, श्रावक धर्मने न पाढ्यो तेमज साधु धर्म न पाढ्यो तेथी भैं आ बधो मनुष्य जन्म जंगलमां विलाप करवा सरखो कयों फोकट गुमाव्यो. ॥ १९ ॥

व्याख्याः—हे परमेश्वर, मया के० हुं जे—तेणे मानुष्यं लब्ध्वापि के० पूजादिक कृत्यो करवा माटे योग्य एवा मनुष्यपणाने पामीने पण देवपूजा न कृता के० अरिहंत देवनी पूजा करी नहीं; अने पात्रपूजा न कृता के० साधुने जे दान देवुं ते पात्रपूजा ते पण करी नहि. उक्तंच ॥ अत्रं पानं तथा ब्रह्ममालयं शयनासनं॥ शुश्रूषा बंदनं तुष्टिः, पूजा नवविधा गुरोः ॥१॥ तेमज ये श्रावधर्मः न के० सम्यक्त पूर्वक द्वादश व्रत लक्षण धर्म, ते पण स्वीकार्यो नहि. अने साधुधर्मः न के० साधुनो जे पंच महाव्रत लक्षण धर्म, ते पण स्वीकार्यो नहि. ए माटे इदं समस्तं के० ए अर्हतपूजा न करवी इत्यादिक सर्व, अरण्य विलापतुल्यं कृतं के० अरण्यने विषे जे विलाप एटले रुदन तेना सरखुं कयुं. एटले मने मनुष्यपणुं

प्राप्तं ययु ठता में मत्कर्म कयु नहि ए व्यर्थ ययु उक्त च ॥ अर-
ह्यरदित कृत शवशरीर मुक्षित श्वपुत्रमवनामित रधिरकर्ण जाप
कृत, स्यले कमलरोपण मुचिर मृपरे वर्षण यदय मुखमन्त यद
बुये जने जापित ॥ इति ॥ १७ ॥

॥ गाय्था १९ मीना ठुटा शब्दना अर्थ ॥

चक्रे=करी

मया=में

असत्सु=अठता

अपि=पण

कामधेनु=कामड्या गाय

कल्पडु=कल्पट्ट

चिंतामणिपु=चिंतामणीमा

स्पृहा=इष्टारूप

आर्त्त=पीना

न=नहीं

जैनधर्म=जैन धर्ममा

स्फुट=प्रगट

शर्मदे=मुख देनारामा

अपि=पण

जिनेश=हे केवलपति ।

मे=मारी

पश्य=चन

विमूढ=विशेष मुर्ख

जाय=स्थिति, हालत

चक्रे मया असत्स्वपि कामधेनु, कल्पडु
चिंतामणिपु स्पृहार्ति, न जैनधर्मे स्फुटशर्मदे-
अपि, जिनेश मे पश्य विमूढजाय ॥ १९ ॥

શબ્દાર્થ:—મેં અઢતા એવા કામધેનુ, કદાવૃદ્ધ
અને ચિંતામણિ રત્નની ઇચ્છારૂપ પીમા ઉપજાવી પણ
પ્રગટ સુખ આપનાર જૈનધર્મને વિષે (ધર્મધ્યાનની
ઇચ્છા) ન કરી, માટે હે જિનેશ ! મારો વિશેષ મુર્ખ
હાઝત તો જૂઝ ॥ ૧૯ ॥

વ્યાખ્યા:—હે જિનેશ કેળ હે કેવલિપતે ! મયા કેળ હું જે તેણે
અતત્સ્વપિ કેળ અવિગ્રમાન એવાં પણ, કામધેનુ, કલ્પડુ ચિંતામ-
ણિબુ કેળ મનોરથ પૂર્ણ કરનારી એવી કામધેનુ, કલ્પના પૂર્ણ ક-
રનારું કલ્પવૃદ્ધ, અને ચિંતિત ફલ દેનારું ચિંતામણિ રત્ન, એને
વિષે સ્પૃહાર્તિ: કેળ ઇચ્છારૂપ ચિંતા, નિશ્ચય કેળ પ્રાપ્ત થવાનો ચક્રે
કેળ કર્યો; પરંતુ સ્ફુટશર્મદેપિ કેળ સ્પૃષ્ટપણે કરીને સુખ દેનારા
પણ, જૈનધર્મે કેળ જિનયોક્ત એવા ધર્મને વિષે ધર્માકરણરૂપ ચિંતા
કરી નહિ. તે કારણ માટે હે જિનેશ ! મે વિમૂઢજાણું કેળ મારું વિ-
શેષ કરીને જે મંદપણું, તે પ્રત્યે-પશ્ય કેળ અવલોકન કર. ॥૧૯॥

॥ ગાથા ૨૦ મીના તુટા શબ્દના અર્થ ॥

સદ્ગોલીલા=સારા જોગની ક્રીડા	રોગકીલા=રોગરૂપ લોહાના સ્ત્રીલા
ન=નહિ	ધનાગમ: = ધનનું આવવું, ધન મે-
ચ=ચલી; અને	લવડું

नो=नहीं

निधनागमः=मात आबव

च=चली

दारा=ह्वी

न=नहीं

कारा=बेनी; ड ख

नरकस्य=नरकनी

चित्ते=चित्तमा

व्यचिति=विचारी

नित्य=हमेशा

मदका=में, हु जे तेणे

अधमेन=नीच एवा

सङ्गोललीला न च रोगकीला, धनागमो

नो निधनागमश्च, दारा न कारा नरकस्य
चित्ते, व्यचिति नित्य मयका ऽधमेन ॥२०॥

शब्दार्थ — नीच एवा मे हमेशा मनने बिने
सारा जोगनी क्रीमानो विचार कर्को पण तेयी थता
रोगरूप खीलानो विचार न कर्को, धन मेलववानो
विचार कर्को, पण मोत थावशे एवो विचार न कर्को,
स्त्रीनो विचार कर्को पण नरकना डु खनो विचार न
कर्को ॥ २० ॥

व्याख्या — हे पुरुषोत्तम ! अधमेन के० अधम एवो मयका
के० हु जे-तेणे, नित्य के० निरतर, सङ्गोललीला हे० उत्तम
प्रकारना जोगनी क्रीमा ते चित्ते के० चित्तने बिने व्यचिति के०

चिंतन करी; परंतु रोगकीला न च के० रोगरूप लोहना स्त्रीला ते चिंतन करी नहीज; तेमज धनागमः के० धननी प्राप्ति चिंतन करी, परंतु निधनागमो नो के० मरण प्राप्ति चिंतन करी नहि; तेमज में दाराः के० स्त्रीनुं चिंतन कर्युं, परंतु नरकस्य कारा के० नरक संबन्धी काराग्रहनुं चिंतन कर्युं नहि ॥ १० ॥

॥ गाथा ११ मीना वुटा शब्दना अर्थः ॥

स्थितं=स्थितो

न=नहीं

साधोः=साधुना

हृदि=हृदयमां; मनमां

साधु=सारां; शुभ

वृत्तात्=वृत्तार्थी; आचारवमे

परोपकारात्=परोपकारवमे

न=नहि

यशः=जश

अर्जितं=मेलव्यो.

च=बली; अने

कृतं=कर्मो

न=नहि

तीर्थोद्घरणादि=जीर्णोद्धार वि-
गेरे

कृत्यं=काम

मया=में

मुधा=व्यर्थ; फोकट

अहारितं=गुमाव्यो

एव=ज

जन्म=जन्म; जीर्दगी

स्थितं न साधोर्हृदि साधुवृत्तात्, परोप-
कारान्न यशोऽर्जितं च; कृतं न तीर्थोद्घरणादि

कृत्यं मया मुधा हारितमेव जन्म ॥ २१ ॥

शब्दार्थ — सारा वृत (पाखवा) बने हु सा
धुना हृदयना रखो नहीं, परोपकारथी में यश पेदा
क्यों नहीं, जीणोंछारादि (सारा) काम न कर्या,
में तो व्यर्थज जन्म गमाव्यो ॥ २१ ॥

व्याख्या — हे जगत्प्रजो ! मैं माधुवृत्तात् के० उत्तम प्रकारना
ध्यायारे करीने माधो हृदि न स्थित के० माधुना हृदयने निपे
रहेवाणा कर्यु नहि गन्ने जे सत्तचार युक्त होय, ते माधुने भिय
पाय ठे, तेरो हु प्रयो नहि एरो जायार्य—तेमज में परोपकारान
यशोऽर्जन ते० परोपकारे करीने भग्यातिरूप यश संपादन
क्या नहि, तेमज में ती संस्तरणादि कृत्य न कृत के० पतन पाये
लां गिनगन्त्रिरोनुने पुन प्रतिष्ठान रूप संस्तरण ते जेमा ध्यादि ठे,
पुन गत्तार्य कर्यु नहि, ते तारणा माटे में मारो जन्म, मुधेन व्य-
र्थज के० व्यर्थज गमाव्यो ॥ २१ ॥

॥ गाथा २२ सीना वृद्धा शब्दना अर्थ ॥

गोमयगा=रगतनी जाना।
ग=न (पई)
न=नहि

गुरुदिनेपु=गुरुए रहेगा उप
देना (मांजना) ना
उमनाना=उमना

वचनेषु=वचनो (सांजली र-
हेवा) मां

शांतिः=उपशम

न=नहि

अध्यात्मलेशः=अध्यात्मनो लव

मम=मारो

कः=कोई

अपि=पण

देव=हे देव !

तार्यः=तरवा योग्य

कथंकारं=कोण प्रकारे करीने

अयं=आ

जवाब्धिः=जवसमुद्र

वैराग्यरंगो न गुरुदितेषु, न दुर्जनानां
वचनेषु शांतिः; नाध्यात्मलेशो मम कोऽपि देव,
तार्यः कथं कारमयं जवाब्धिः ॥ ११ ॥

शब्दार्थः—गुरुए कहेना उपदेशमां मने वैरा-
ग्यनी दासना न थई, दुर्जनोनां वचनो सांजली र-
हेवामां उपशम थयो नहीं, मने कोई अध्यात्मनो
लव पण प्राप्त थयो नहीं तो हे देव ! हुं कोण प्र-
कारे करीने आ जवसमुद्र तरवा योग्य तुं ॥ ११ ॥

व्याख्याः—हे देव, मया केउ हुं अयं जवाब्धि केउ आ ज-
वसमुद्र, कथंकारं तार्यः केउ कोण प्रकारे करीने तरवाने माटे
योग्य तुं ? जे एएद कर्म विना, तरवा माटे अशक्य, ते एएय वर्म

तो में सगाउन रुते नहि तेज बताउ तु, मने गुब्दिते के
 गुरण जापण करेला व्याख्यान श्रवण करना निषे पराग्यरग के
 धरगती जानना नाजनि के उत्पन्न यह नहि यडक्त ॥ धर्मा-
 रुमाने श्रमगाने च रोगिणा यामनिर्जयेत् ॥ यदि सा निश्चलाबुद्धि
 को न मुच्येत् ययनात् ॥ १ ॥ तेमग डर्जनाना के छानछानोना,
 उचनेपु के वाक्योने निषे, क्षातिर्भाभृत् के उपशम प्राप्त थयो
 नहि तेमग मन कोपि अ यात्मनेग, न के मो कोइपग आत्म-
 बुद्धिए पउतपाठनादिक अष्टाग योगनो लर पण प्राप्त थयो
 नहि ॥ १२ ॥

॥ गाया १३ मीना तुष्टा जवदना अर्थ ॥

पूर्वतरे=तुर्ग नमना, पाठल

गदना जसोना

अकारि=जु

मरा=ने

न-नहि

दुत्तर-उत्तर

आगपि-आग यनारा

जन्मनि-ज मोवा

अपि=तर

नो=नहि

करिष्ये=करीश

रि=तो

ईदृश=आवा प्रकारनो, आवा

गुणमालो

अह=ह

मन=मग

तेन=ने कागल माटे

नष्ट=नाश पाप्मा

ज्रूत=गयेलो
 उद्भवत्=चालतो
 ज्ञावि=आवतो

जवत्रयी=जवनुंत्रिक; जण जव
 इश=हे इश; हे प्रभु !

पूर्वे जवे ऽकारि मया न पुण्य, सागामि
 जन्मन्यपि नो करिष्ये; यदीदृशोहं मम तेन
 नष्टा, ज्रूतोद्भवज्ञावि जवत्रयीश ॥ ९३ ॥

शब्दार्थः—पूर्व जन्ममां में सुकृत न कर्युं,
 आगल थनारा जन्ममां पण नहीं करीश; जो आवा
 प्रकारनो हुं तुं तो हे प्रभु ! ते कारण माटे मारा त्रण
 जव, गयेलो चालतो अने आवतो नाश पाम्या ॥९३॥

व्याख्याः—हे नेता: मया पूर्वजवे पुण्यं नाकारि के० में पूर्व
 जन्मने विषे सुकृत संपादन कर्युं नहि. ए केम समजवामां आव्युं ?
 तो के तेहुं सौख्य प्राप्त थयुं नयी ए उपरयी समजाय ठे. तेमज
 आगामिजन्मन्यपि के० आगल प्राप्त थनारा जन्मने विषे पण, नो-
 करिष्ये के० पुण्य संपादन करनार नयी. ए केन समजवामां आ-
 व्युं ? तो के, वर्तमान जन्मना अनुमाने करीने. वर्तमान जन्मने
 विषे तो दत्तं न दानं इत्यादिके करीने पुण्य संपादन कर्युं नहि,
 ए स्पष्टज प्रतिपादन कर्युं ठे. आ जन्मने विषे पुण्य कर्युं नहि,

(३९)

तेमज आगल पण करनार नथी; एतु सिद्ध थाय ठे पुण्येन वर्धते पुण्य पाप पापेन वर्धत इति वचनात् ॥ यदीदृशोऽहं केऽ जे कारण माटे, पुण्योपार्जन विवर्जित एवो दुःखु; तेन केऽ ते कारणे हे इश, मम जूतोद्भवदजावि जवजयी नष्टा केऽ मारा पृथे थएला, वर्तमान कालना अने आगल यनारा एसा जन्मनी त्रयी नाश पामी एतले सुकृत संपादन विना निरर्थक यइ एवो जावार्थ ॥ १३ ॥

॥ गाथा १४ मीना तुटा शब्दोना अर्थ. ॥

किंवा=कु वारू

सुधा=व्यर्थ, फोगट

अह=हु

बहुधा=गणा प्रकारे

सुधाभुक्=देवोने

पूज्य=पूजवा योग्य

त्वदगे=तारी आगल

चरित=चरित्रने

स्वकीय=मारा

जल्पापि=कहु, कथन करू

यस्मात्=जे कारण माटे

त्रिजगत्=त्रण लोक

स्वरूप=लक्षण

निरूपक=निरूपण करनारी

त्व=तु

क्रियत्=शा हिमावतु, फोण

गणतीमा

एतत्=ए; आ

अत्र=अहिंया

किंवा सुधाऽहं बहुधा सुधाभुक्, पूज्य

ત્વદગ્રે ચરિતં સ્વકીયં; જટપામિ યસ્માત્ ત્રિ-
જગત્સ્વરૂપ નિરૂપકસ્ત્વં કિયદેતદગ્ર ॥ ૭૪ ॥

શબ્દાર્થ:—હે દેવતાએ પૂજ્ય ! તારી આગલ
માઠું ચરિત્ર ઘણા પ્રકારે ફોગટ શું કહું; જે કારણ
માટે તું ત્રણ લોકના સ્વરૂપનો નિરૂપણ કરનારો છે
તેને એ શી ગણતીમાં છે ! ॥ ૭૪ ॥

વ્યાખ્યા:—હે સુધામુખ પૂજ્ય કેળ અનુતને જાણ કરનારા
જે દેવો-તેણે પૂજા કરવાને યોગ્ય એવા હે પ્રજો ! ત્વદગ્રે કેળ
તારા અગ્રજાગને વિષે સ્વીકીયં કેળ મારા ચરિતં કેળ ચરિત્રને
મુખા કેળ વ્યર્થ, વહુધા કેળ નાના પ્રકારે કરી, અહં કિયા જલ્યા-
યિ કેળ હું શું વારુ કયન કહું ? યસ્માત્ કેળ જે કારણ માટે, ત્વં
ત્રિજગત્ સ્વરૂપ નિરૂપક કેળ તું ત્રિલોક્યના લક્ષણોનું નિરૂપણ કર-
નારો છે, તે કારણ માટે અગ્ર કિયદેતદગ્ર કેળ તારે વિષે એ નાનું
ચરિત્ર કોણ ગણતીમાં છે ? એટલે ત્રિમુવન જનોનું સ્વરૂપ જાણ-
નારો તું છે, એ માટે મારી પણ સર્વ સ્થિતિ તને વિદિતજ છે. ॥૭૪॥

॥ ગાથા ૭૫ મીના તુટા શબ્દોના અર્થ ॥

દીનોહાર=દીનોનો ઉહાર ક-
રવા માટે

ધુરંધર:=તત્પર
ત્વત્=તારાથી

प्रपर' = नीजो
 नाम्ते = नयी
 मद = मारायी
 अन्य = नीजो
 कृपापात्र = कृपा करण योग्य
 न = नयी
 प्रव्रजने = आ लोकमा
 जिनेश्वर = हे केवलीश
 तयापि = तोपण
 एता = प्रा (लोकनी)
 न = नहीं
 याचे = नागु दु
 श्रिय = सपत्ति, दे, नत
 किणु = पण
 अर्हन् = ते जगजन

न = नही
 इद = प्रा
 एव = ज
 केवल = फक्त
 अहो = अरे
 मन्त्रोधिस्तन = उत्तम योधि रत्न,
 सुन्दर सम्यस्त रत्न
 शिव = मोक्ष
 श्री = नदमी
 रत्नाकर = नमुद्र
 मंगलैरुनिनय = रागना एक
 रगता
 श्रेयस्कर = कल्याणकारी
 मार्यये = नागु दु, याचु दु

दीनोद्धार धुरंधर स्त्वदपरो नास्ते मद-
 न्य कृपा, पात्रनात्र जने जिनेश्वर तद्याप्येतां
 न याचे श्रिय, कित्पहंनिदमेव केवलमहो स-
 सद्वोधिस्तन शिव, श्री रत्नाकर मंगलैरुनि-

क्षय श्रेयस्करं प्रार्थये ॥ १५ ॥

शब्दार्थः—हे केवलीश ! तारा विना बीजो कोई दीनोनो उद्धार करवाने तत्पर नथी अने आ-
लोकने विषे माराथी बीजो कृपापात्र नथी, तोपण आ
(लोकनी) संपत्ति हुं मागतो नथी पण हे जगवन् !
हे मोक्षलक्ष्मीना समुद्र ! हे मंगलना एक स्थान !
ए कल्याणकारक उत्तम बोधि रत्न, तेनीज केवल
हुं प्रार्थना करुंहुं ॥ १५ ॥

व्याख्याः—हे जिनेश्वर के० हे केवलीश ! त्वत्परः के० तारा
विना बीजो पुरुष दीनोद्धार धुरंधरः के० दीनोनो उद्धार करवा
माटे तत्पर एवो नास्ते के० नथी. अने अवजने के० आ लोकने
विषे सदैन्यः के० माराथी बीजो पुरुष कृपापात्रं नास्ते के० कृपानुं
स्थान नथी. अर्थात् कृपा करवाने अत्यंत योग्य एवं स्थान ते
माराथी बीजुं कोइ नथी. जो एवं ठे तथापि एतां श्रियं न याचे
के० हाथी, घोमा कोशादिक सर्व जन मध्ये प्रमिष्ट जे ए संपत्ति,
ते मलवा माटे हुं प्रार्थना करतो नथी. किंतु के० शुं तो हे अर्हन्
के० हे जगवन् ! हे शिवश्रीरत्नाकर के० हे मोक्ष लक्ष्मीना समुद्र !
हे मंगलैकनिलय हे ऋडैक मंदिर ! इदं श्रेयस्करं के० ए कल्याण-

કારક એવું, સદ્બોધિસ્ત્ર કેળવેલ પ્રકારના જિનધર્મ પ્રાપ્તિ માટે
જે ચિંતામણી સરસુ રત્ન, તેનીજ કેવલ હું નિશ્ચયે કરી પ્રાર્થના
કરું તું આ શ્લોક મારે સ્તુતિ કરનારે પ્રજુને શિવ શ્રી રત્નાકર
પર સંબોધન આપ્યું, તેમાજ પોતાનું નામ શ્રી રત્નાકરસૂરિ એવું
સૂચવેલું છે ॥ ૧૫ ॥

॥શ્રીજિનપ્રજ્ઞસૂરિ કૃત આત્મનિંદા અષ્ટકમ્॥

॥ ગાથા ૧ લીના બૃદા શબ્દના અર્થ ॥

શ્રુત્વા=સાંજીવીને
શ્રદ્ધાપ=શ્રદ્ધા કરીને
સમ્યક્=સરોર રીતે
શુભગુણવચન=સારા ગુણ વચન
વેદ્ય=ધર
વામ=વાન, રહેવામ
નિરમ્ય=ત્યાગ કરીને
પ્રાપ્ત્યપ=દીક્ષા લેઈને
અયો=ગલી
પઠિત્વા=જાણીને

બહુનિમિત્ત પ્રકારના
તપસા=તપવમે
શોષયિત્વા=મુકામીને
શરીર=શરીરને
ધર્મ યાનાય=ધર્મ યાનને માટે
યાત્=જેટલામા
પ્રજ્ઞપતિ=ધાય છે
મમયઃ=વેલત
તાત્=તેટલામા
આકસ્મિકી=ઠાંચિંતી

इयं=आ

प्राप्ता=आवी पक्षी

मोहस्य=मोहनी

धाटी=धाम

तन्निव=विजजी

इव=पेठे

त्रिपमा=त्रिपदी; आकरी

हा=अरे

हता=हणाया

कुत्र=क्यां

यामः=अये जईए

श्रुत्वा श्रद्धाय सम्यक् शुभगुरुवचनं
 वैश्रमवासं निरस्य, प्रव्रज्याथो पठित्वा बहुवि-
 धतपसा शोषयित्वा शरीरम्; धर्मध्यानाय या-
 वत्प्रज्वति समयस्तावदाकस्मिकीयं, प्राप्ता
 मोहस्य धाटी तन्निव विषमा हा हताः कुत्र
 यानः ॥ १ ॥

शब्दार्थः—शुभ गुरुनुं वचन सांजजी तेनी
 सम्यक् प्रकारे श्रद्धा करीने गृहवास ठोकी देइने,
 दिक्षा लेइ जणी, घणा प्रकारना तपवदे शरीरने
 सुकावी, जेवो धर्मध्यान माटे समय आव्यो तेठना-

मा विजज्ञीनी पेठे वसतो जिविति आ मोहनी
 धारु व्याघ्री त्वारे (जत्र लाग्यो के) अरेरे मरी गया
 असे दया जइए ॥ १ ॥

॥ गाथा ९ जीना वुटा शब्दोना अर्थ ॥

एकेन=एकदंडे

अपि=पण

महाव्रतेन=महापापसे

यतिन.=यतिने, मादृतीनु

स्वप्नेन=स्वप्न करदायसे

जनेन=जागरासे

या=अथवा

दुर्गया=दुर्गनिया

पतत-पस्तो

न=ने

अपि=पण

जगजान=जगात

इष्टे=गर्भ नाश ठे

स्वय=सोबे

रक्षितुम=रक्ष करवाने

दत्त्वा=दणीने

तानि=ते

अग्निनानि=यरा

छष्टननत=छष्ट मासाला

यतःपदे=याए ठीक

ये=जे

यय-अमे

तया=नेमनो

दक्षपन्=गिरा

नविद्यति=गो

मियरु=शी, रेदनी

जातानि=नाशे ठे

देवनी-देवती जगजान

एकेनापि महाव्रतेन यतिन स्वप्नेन जने-

न वा दुर्गत्यां पततो न सोऽपि जगवानीष्टे स्वयं
रक्षितुम्; हत्वा तान्यस्त्रिन्वानि दुष्टमनसो वर्ता-
महे ये वयं, तेषां दंरुपदं प्रविष्यति कियज्जा-
नाति तत्केवली ॥ १ ॥

शब्दार्थः—एक पण महावत खंभीत अवाथी
अथवा जगवार्थी दुर्गतिमां पतता एवा यतिने व-
चावत्राने जगवान पोते पण समर्थ यता नथी तो
ते वधाने हणीने अमे दुष्ट मनवाला थया तेमनो
केटलो दंरु थशे ते केवली जगवान जाणे ॥ २ ॥

॥ गाथा ३ जीना बुटा शब्दना अर्थ ॥

कट्यां=कैरुमां
चोलपटं=चोलपटो
तनौ=गरीर उपर
सितपटं=धोली चादर
कत्वा=करीने
निरोलुंचनं=मांथानो लोच
स्कंधे=खभे
कंबलिकां=कायलीने

रजोहरणकं=रजोहरण; उधो
निक्षिप्य=राखीने
कक्षांतरे=काखयां; बगलमां
वक्त्रे=मोठे
वस्त्रं=मुहपति
अयः=वली
विधाय=करीने; राखीने
ददतः=आपतो

श्री=मंगलकारी
 धर्मलाज=धर्मलाजस्थ
 आशिष=आशिष
 वेषामंत्रिण=वेषनो आदर
 राखनार
 स्वजीवन=पोतानी आजीकिना

कृते=माटे, अर्थे
 विश्व=अमे जाणीए ठीण
 गति=गति
 न=नहीं
 आत्मनः=पोतानी

कट्या चोलपटं तनौ सितपटं कृत्वा
 शिरो तुचनं, स्कंधे कंवलिका रजोहरणकं नि-
 क्षिप्य कक्षातरे, वक्त्रे वस्त्रमथो विधाय ददत.
 श्रीधर्मलाजाशिष, वेषामंत्रिण स्वजीवन कृते
 विद्मो गतिं नात्मनः ॥ ३ ॥

शब्दार्थ — केने चोलपटो, शरीरे धोखो उत्तर
 पटो (चादर) उढो, माथे लोच करावी, खन्ने का-
 मल मुकी, वगलमा थोघो तथा मोंढे मुहपति राखी,
 धर्मलाजनी कट्याणकारी आशिष देता, पोतानी
 आजिविका चलाया माटे आओ वेषनो आदर

राखता, एवा अमारी शी गति थरे ! ते अमे जाणता
नथी ॥ ३ ॥

॥ गाथा ४ थीना बुटा शब्दोना अर्थ ॥

जिह्वा=जिह्व, याचना.

पुस्तक=चोपडी; पोथी

वस्त्र=रूपडुं

पात्र=पात्रुं

वसति=रेहवालुं स्थान

प्रावार=ढंढवालुं वस्त्र

लुब्धा=(मेलववामां) लोचनी

यथा=जेय

नित्यं=रोज

भुग्धजत्र=जोला माणसने

प्रतारणकृते=ठगवा माटे

कष्टेन=कष्टेने

स्त्रिधामहे=वेद पामीए ठीए

आत्मनाराधनया=आत्मारामपणे

सकल मनोयोगनी निवृत्ति

तथा=तेमज

क्षणं=फलदार

अपि=पण

प्रोज्य=त्याग करीने

त्रमाद=प्रमाद, आलस

द्विषं=द्वेषने

स्वार्थाय=आत्म साधन माटे

प्रयत्नामहे=अमे यत्न करीए ठीए

यदि=जो

तदा=त्यागे

सर्वार्थ सिद्धि=तर्ब अर्थनीसिद्धि

प्रदेव=होय

जिह्वा पुस्तक वस्त्र पात्र वसति प्रावार-

(४९)

सुब्धा यथा, नित्यं मुग्धजनप्रतारण कृते कष्टे-
न खिद्यामहे, आत्मारामतया तथा क्षणमपि
प्रोज्ज्य प्रमादद्विषं, स्वार्थाय प्रयतामहे यदि
तदा सर्वार्थं सिद्धिर्नवेत् ॥ ४ ॥

शब्दार्थ.—जिह्वा, पुस्तक, चोलपट, पात्र,
रहेवानुं सकान अने उत्तरपट मेलववामा लोनी एवा
अमे, जेम जोला माणसनु ठगाववु आय तेम नित्य
आचरण करता कष्टवने खेद पामोए ठीए (पण)
आत्मारामपणे क्षणमात्र पण प्रमाद रूपी वेरीनो
त्याग करीने आत्म साधन अर्थे जो अमे प्रयत्न कर्षो
होततो ते वखत अमारा सर्व अर्थनी सिद्धि यात
॥ ४ ॥

॥ गाथा ५ मीना बुटा शब्दोना अर्थ ॥

पाखमानि=पाखमो
सहस्रशः=हजारो गमे
जगृहिरे=टूटण क-
साया

ग्रथा=ग्रथो; पुस्तको
भृश=घणा
पेठीरे=जणाया
लोज=नोज

अज्ञा=असमज
वशात्=वशयी
तपासि=१५
बहुधा=घणाप्रकारान्,

मुढैः=मुख (अमर-
वमे)

चिरं=लांबा वक्त
सुधी

तेपिरे=तपायां

कापि=कोई कोई
तेकाणे

कथंचन=कोई प्रकारे
अपि=पण; वली

गुरुजिः=गुरुज (वमे)

भूत्वा=थईने

मुढो=हरख

जेजिरे=पाम्या

कर्मक्लेश=कर्मरूप क्ले-
शनो

विनाश=नाश

संजव मुखानि=सं-

जवे तेषां काम विगेरे

अद्यापि=हजु सुधी

नो=नही

लेजिरे=प्राप्त थयां

पाखंमानि सहस्रशो जगृहिरे ग्रंथाचृशं
पेठिरे, लोचाज्ञानवशात्तपांसि बहुधा मुढैश्चिरं
तेपिरे; कापि कापि कथंचनापि गुरुजिर्भूत्वा
मुढोजेजिरे, कर्मक्लेशविनाश संजव मुखान्य-
द्यापि नो लेजिरे ॥ ५ ॥

शब्दार्थः—हजारो पाखंम गृहण करायां, घणा
ग्रंथो जणाया, लोच अने अज्ञानता वशथी घणा
प्रकारना तप लांबा वक्त सुधी मुखरणे तपाया
कोई कोई तेकाणे तो गुरु थई कोई कोई प्रकारे ह-
रखने पाम्या परंतु कर्मरूप क्लेशनो नाश जेनाथी
संजवे तेषां काम विगेरे हजु सुधी प्राप्त थयां नहि ५

॥ गायत्र्या दंतीनां वृष्टा गवदना अर्थ ॥

क=८	चरम=ठेछा	खड्गधारा=तरवारनी
जात्र=यज्ञ	गुणस्थानक =गुण-	धार जेवा
नारक =नारकी	ठाणावालो	तपस्या=तपस्या
अह=४	कर्मदोषात्=कर्मदो-	स्या वाय =मझाय-
वि=८	पयी	यान, जणतु गणतु
उत=अथवा	चरम गुणस्थानक =	कर्णशचि=कानमा
बहुजत्री=बहु जव	मिथ्यात्व गुणठा-	गल
करनागे	णावालो	यम=जम
इज्जव्य =इज्जत्री	वन्धिज्वाला=अग्निनी	इय=पेठे
नज्जव्य =प्रजव्य	जाल	विपम =वनमो, सु-
विवा=अवसा पली	इय=पेठे	ज्जेन
अह=४	गिहावत=गिहा वत	भयम =भयम, चारित्र
कृष्णपल्ली=कृष्ण-	अपि=पण	यद=ने
पल्ली	विपवन्-जेव जेवा	विजाति-लागेठे
किमु=प्रगया गो		

किं जात्री नारकोऽहं किमुत बहुजत्री इर-

जव्यो नजव्य, विवाह कृष्णपल्ली किमु चरम
गुणस्थानक कर्मदोषात्, वन्धिज्वालेव शि-
काव्रतमपि विपवन् खड्गधारा तपस्या, स्या-

ધ્યાયઃ કણશૂચી યમ इव विषमः संयमो
यद्विजाति ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થઃ—કર્મ દોષથી શું હું તે નારકી થ-
ઇશ, અથવા હું શું વહુ જીવ કરનારો થઇશ, પુરજીવી
કે અજીવ્ય થઇશ, અથવા તો હું શું કૃષ્ણચ્છીનું હું
અથવા હું શું ઠેલા (મિથ્યાત્વ) ગુણઘાણવાલો હું
શિક્ષાત્રત પણ અગ્નિની જ્વાલાની પેઠે જેર જેવાં
(લાગે છે), તપસ્યા તરવારની ધાર જેવી, સજ્જાય
ધ્યાનતો કાનમાં શૂન્ર જેવું, સંજમ તો જમ જેવું વસમું
લાગે છે. (માટે હું તે કઇ જાતીનો જીવ હજીશ.) ૬

॥ ગાથા ૭ મીના બુટા શબ્દોના અર્થ ॥

વક્ત્રં=વક્ત્ર, લુગ્માં	ઉપયં=સ્વાનાનું, આહાર	શિષ્યં=શિષ્ય
પાત્રં=પાત્ર	શય્યા=પાટ વિગેરે	ચ=અને
ઉપાશ્રયં=અપાશરો	શય્યા	શિક્ષામ=જાણતર
વહુવિયં=ઘણા પ્રકારના	પુસ્તક=પુસ્તક	અપિ=પણ
જેહં=જિહ્વામાં લાવેલું	ઉપકરણં=સાધન	ગૃહ્ણીમઃ=અમે લઇએ
ચતુર્થા=ચાર પ્રકારનું	(રૂમાલ વિગેરે)	ઠીર

परकीयमेव=पारकुन	वय=अमे	तपसा=तपत्रमे
मृतगम=अतिशय	यास्याम'=नडुधु,	तेषा=तेमनो
आजन्म=दिक्षारूप	पामीध	दृढा=अरेरे
जन्मयो मादीन	कथ=केवी गीते	निष्क्रयम्=मदलो
वृद्धा=परमा, मोटा	ईदृगेन=आवा	

वस्त्र पात्र मुपाश्रयं बहुविधं जैदं च-
तुर्थोपध, गय्या पुस्तक पुस्तकोपकरण जि-
प्य च जिहामपि ॥ गृहीम परकीयमेव सु-
तरामा जन्म वृद्धा वय, यास्याम' कथमीदृगेन
तपसा तेषा दृढा निष्क्रयम् ॥ ७ ॥

शब्दार्थ — वशा प्रकारना वस्त्र पात्र अपाशरा
घणी जातनो जीक्षा, चार प्रकारनो जिहामा ला-
वेसो आहार (१ जह्य २ नोज्य ३ खेय ४ चोप्य),
गय्या, पुस्तक, पुस्तकोना उपकरण, जिप्य अने
शिक्षाना मय पण (दिक्षारूप) जन्मयो मामीने
अमे (आज) वृद्ध यया त्या सुधी पारका लायीने
रांगवीण, वीण, नो आवा प्रसारना तपत्रके तेमनो

वदन्तो अरेरे शी रीते वालीशुं (एटले अमारीशी
गति यशे.) ॥ ७ ॥

॥ गाथा ८ मीना बुटा शब्दोना अर्थ. ॥

अन्तर=मनमां
अंतःकरणमां
मःसरिणाम=द्वेष

वाला
वद्भिः=वद्धारयी
शमवताम्=शांतिवाला

प्रवन्न=गना
पापात्मनाम्=पापी
आत्मावाला

नद्यम्नः=नदीना
पाणी (यी)
कृतशुद्धि=करी ठे
शुद्धि जेमाणे

मद्यप=मधुपान करनार

वर्णिक्=वाणीयो

डवास=डष्टवासना

नाशात्मिनां=वद्धारयी

नाश करनारा

पाश्वरम्=कपट

व्रत=व्रत

धारिणाम्=धारण

करनारा

वकटशाम्=यगलाना

जेत्री नजरवाला

मिथ्यादृशाम्=मिथ्या

दृष्टिवाला

इदृशां=आवाउना

वक्त्रः=वंधाएलो

अहं=हुं

धुरि=पहेलां; आ-

गलयी

तावदेव=पहेलेयीज;

एटलुंज नर्हीपण

चरितैः=चरित्रोवडे

तत्=तेथी

मे=मारी

हृदा=अरेरे

का=गी

गतिः=गति यशे

अन्तर्मत्सरिणां वद्भिः शमवतां प्रवन्न

पापात्मनां, नद्यम्नः कृतशुद्धि मद्यपवर्णि रडु-
र्वासनाशात्मिनाम्; पाश्वरम् व्रतधारिणां वकट-

(५५)

शां मिथ्यादृगामीदृशां, वदोऽहं धुरि तावेदेव
चरितैस्तन्मे हहा का गतिः ॥ ८ ॥

शब्दार्थ — अतः करणमा छेनवाला, बहारथी
शातिवाला, ठाना पाप करवाथो पापात्मा, नदीना
जलथी करी ठे शुद्धि जेणे एवो मद्यशान करनार
बाणी ना जेवो, दुष्ट वासनानो बहारथी नाश कर-
नारा, बगलाना जेवो दृष्टी राखी कपटो ब्रनधारी थई
फरता मिथ्यादृष्टीरूप आवा प्रकारना अमे ठीए
एटलुज नहीं पण (खरार) आचरणमा अग्रेसर थई
हु बधाएलो तु, ते मारो अरेरे हे देव । शो गति
थशे ? ॥ ८ ॥

॥ गाथा ए मीना तुटा शब्दोना अर्थ ॥

येषां=जेमना	प्रशसातिना=प्रशमा	निशा=रात्री
दर्शन=दर्शन	विगरेथी	इव=पेठे
बन्धन=नमस्कार	मुन्यन्ते=मुकाय ठे	सिते=शुद्ध, धनरा-
प्रणमन=प्रणाम	तपसा=प्रज्ञानरूपी	लीया
सर्ग=अनुरु ते	५५	पदे=पल्लवादीआमा

प्रजाः=लोको
तत्क्षणात्=तेज वखते
तादृक्षा=तेवा
अपि=पण
सन्ति=होय
के=कोइ
अपि=पण

मुनयः=मुनीउ
तेषां=तेमने
नमः=नमस्कार
कुर्महे=अमे करिये
ठिए
संविज्ञा=संवेगी
वयम्=अमे

आत्मनिन्दनम्=पो-
तानी निंशाने
इदं=आ
बुर्मः=करीए ठीए
पुनः=वली
बोधये=बोधिबीज मां

येषां दर्शन वन्दन प्रणमन स्पर्श प्रशं-
सादिना, मुच्यन्ते तपसा निशा इव सिते पद्मे
प्रजास्तत्क्षणात्; तादृक्षा अपि सन्ति केऽपि
मुनयस्तेषां नमस्कुर्महे, संविज्ञा वयमात्मनि-
न्दनमिदं कुर्मः पुनर्बोधये ॥ ए ॥

शब्दार्थः—जेम अजवालीआ पखवासीयामां अं-
धाराथी रात्रीउ मुक्त थाय ठे तेम जेमना दर्शन,
नमस्कार, प्रणाम, स्पर्श तथा प्रशंसादिवरे लोको
तेज वखते अज्ञान अंधकारथी मुक्त थाय ठे तेवा
पण केटलाक मुनीउ ठे तेमने अमे नमस्कार करीए

ઢીણ, વલી અમે સંવેગી બોધી બીજને માટે આ આ-
ત્મનિંદા કરિયે ઢીણ ॥ ૯ ॥

॥ ગાથા ૨૦ મીના તુટા શબ્દોના અર્થ ॥

રાગો=રાગ	જજતિ=ચાચ ઠે	મા=મો
મ=મારો	હણ=પલકમા	વાધતે=પીમા કરે ઠે
સ્ફુરતિ=ફુરે ઠે	અથો=વલી	કાપેય=પ્રાકમા જેવા
હણ=હણવાર, પલ- કમા	મૈત્રી=મૈત્રી જામના	અટકચાલા
અથો=વલી	સમાલિઙ્ગતિ=ચાચ ઠે	કૃપણા=નીચ
વૈરાગ્ય=વૈરાગ્ય	દૈન્ય=દીનતા, રૂપણુ	અકૃપા=નિર્દય
ઝજૂમ્જતે=ચડ઼ આંધે	પીમ્યતિ=પીમે ઠે	પરિવૃત્તૈ=ઘેરાણલા
ઢે	હણ=થોમી વારમા	(કર્મો)
દ્રેપો=દ્રેપ, અટેસાઈ	અથો=વલી	કાર્ય=સર્થુ
મા=મને	હર્ષ=હર્ષ	હહા=અરેરે
	અપિ=પણ	કર્મજિ=કર્મોવંદે

રાગો મે સ્ફુરતિ હણ હણ મથો વૈરાગ્ય
મુજૂમ્જતે, દ્રેપો મા જજતિ હણ હણ મથો
મૈત્રી સમાલિઙ્ગતિ, દૈન્ય પીમ્યતિ હણ હણ
મથો હર્ષોઽપિ માં વાધતે, કાપેય કૃપણાઽકૃપા

પરિવૃત્તૈઃ કાર્યૈ હહા કર્મમિઃ ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થઃ—પલવારમાં તો મારો રાગ ફુરે છે, વલો
ક્ષણવારમાં તો વૈરાગ્ય થઈ આવે છે, ક્ષણવારમાં તો
મને દેવ થઈ જાય છે વલો ચોક્કીવારમાં મને મૈત્રી-
જ્ઞાવે ઉપજે છે, ક્ષણવારમાં રંકપણું ડુઃખ વેઠે, ક્ષણ
વારમાં હરખ પણ મને પોતા કરે છે (ઉત્પન્ન થાય
છે.) તેથી માંકતા જેવા અટકચાલાં, નીચ અને
નિર્દય, ઘેરાણાં કર્મોવડે સર્યુ. ॥ ૧૦ ॥

શ્રી હેમચંદ્ર આચાર્ય કૃત

આત્મગર્હાસ્તવ.

॥ ગાથા ૧ લીના બુટા શબ્દના અર્થ ॥

ત્વન્ન=તમારા

મત=મતરૂપી

અમૃતપાનોહ્તા=અ.

મૃતપાનથી ઉત્પન્ન

થયેલા

ઈત=આયકી;અહીંથી

શમરસઃ=શાંતરસના

ઊર્મયઃ=તરંગો

પરાણયંતિ=ગમામેઢે

માં=મને

નાથ=હે નાથ !

પરમાનંદ=ઉત્કૃષ્ટ

આનંદની

સંપદં=સંપત્તિ

ત્વન્મતામૃતપાનોહ્તા, ઇતઃ શમરસોર્મયઃ;
પરાણયંતિ માં નાથ, પરમાનંદ સંપદમ્ ॥ ૧ ॥

(५९)

शब्दार्थ.—हे नाथ ! तमारा मतहरी -अमृत
पानथकी उत्पन्न यता तरंगो ते अहींथी मने परमा-
नंदनी सपत्ति पमाके ठे ॥ १ ॥

॥ गाथा ९ जीना तुऽ गब्दोना अर्थ ॥

इत=अहीनी; आ	पामेला	आवेग'=बेचेनी
ठेकाणोयी	मूर्त्तयति=मूर्त्ता पमाडेठे	हत=हणाएल।
ब=बली	अलम=अत्यंत	आश'=आशा
अनादिसमार मूर्त्ति-	राग=राग; विषय	करवाणि=हु करु
तः=अनादि समा-	उरग=साप	किम्=हु
रनी वासनाएवृद्धि	विष=ऊर	

इतश्चानादि संसार, मूर्त्तितो मूर्त्तय
त्यलम्, रागो रग विषावेगो, हताश करवाणि
किम् ॥ ९ ॥

शब्दार्थ —बली अहीं अनादि ससारनी वा-
सनाए वृद्धि पामेला रागरूपी सर्वना विपनी बेचेनी
मने अत्यंत मूर्त्ता पमाके ठे माटे आशाजग थएलो
हु शु करु ? ॥ ९ ॥

॥ गाथा ३ जीना बुग शब्दोना अर्थ ॥

राग=राग	कर्म=कर्म	अशक्तः=अशक्त
अहि=सर्प	वैशसम्=डष्ट, डःख-	अस्मि=हूं, हूं
गरल=गल; जेर	दायक	धिङ्=धिकार पमो
अत्रात'=मूर्छा पामेलो	तत्=ते	मे=मने
अकार्पे=कर्या	वक्कुम्=कहेवाने	प्रहन्न=गुप्त
यत्=जे	अपि=पण	पापिनः=पापी

रागाहि गरलाऽघ्रातो, ऽकार्पे यत्कर्मवैशसम्;
तद्वत्कु मप्यशक्तोस्मि, धिङ्मे प्रहन्न पापिनः॥

शब्दार्थः—रागरूमी सर्पना जेरथी मूर्छा पा-
मेला में जे डुष्ट कर्म कर्या ते कहेवाने पण हूं अस्-
मर्थ हूं, मने गुप्त पापीने धिक्कार पमो ॥ ३ ॥

॥ गाथा ४ थीना बुग शब्दोना अर्थ ॥

क्षणं=क्षणमात्र; थो-	क्षमी=क्षमावान	कारितः=करायो
मीवारसां	मोहाद्यै=मोहादिए	कपि चापलम्=वानर-
सक्तः=लुब्ध; आसक्त	क्रीमया=क्रीमावमे	चेष्टा; वांदराना
मुक्तः=मुक्त; छुटो	इव-जेम	जेवी चपलता
क्रुद्धः=क्रोधी	अहं=हूं	

क्षणं सक्तः क्षणं मुक्तः, क्षणं क्रुद्धः क्षणं क्षमी,

मोहाद्यैः क्रीमयेवाहं, कारितः कपि चापलम् ॥४॥

शब्दार्थ — कृणवारमा आसक्त, कृणमा मुक्त,
कृणमा क्रोधी, कृणमा क्रमायान, एम मोहादिए
क्रीमामा मारी पासे वानर चेष्टा करावी ॥ ४ ॥

॥ गाथा ५ मोना लुटा शब्दोना अर्थ ॥

प्राप्य=पामीने	वाक्क वाणी	नाय=हे नायि !
अपि-पण	राय=शरीर	शिरमि माया ठर
तव-तारा	वर्मन्त्र रर्मथीयएला	ज्वालित-ज्वालो
मर्मांश-सम्यक् धर्मने	डुग्गेष्टित डुग्गेष्टित	अनन-अणि
मनो-मन	मया-म	

प्राप्यापि तव संगोधिं, मनो वाक्काय कर्मजै
डुग्गेष्टितर्मया नाथ, गिरसि ज्वालितो ऽनल ॥५॥

शब्दार्थ — हे नाय ! तारा सम्यक् धर्मने पामीने
पण मन, वचन अने कायाना व्यापारथी यएला
डुग्गेष्टितर्मने मे (मारा) माथे अंश मज्जगावो ॥५॥

॥ गाथा ६ ठीना लुटा शब्दोना अर्थ ॥

अपि तमे	प्राप्यि गृह्णन्तां यत्ने	
अपि पण	प्राप्य गृह्णन्तां यत्ने	मोहादि-मोहादि

(६९)

लिम्बुचैः=चोरोवडे	हताशः=जेनी आशा	हतः=हणाएलो
रत्नत्रयं=त्रण रत्नने	नाश पामी ठे	अस्मि=हूं लुं
मे=मारां	हा=अफ सोस	तत्=ते कारण माटे
हियत=हण कराय ठे		

त्वय्यपि त्रातरि त्रात, र्यन्मोहादि म-
लिम्बुचैः; रत्न त्रयं मे हियते, हताशोहा हतो-
स्मि तत् ॥ ६ ॥

शब्दार्थः—हे रक्षक ! तमे रक्षण करनारा
वतां मोहादिक चोरोए मारां ज्ञान दर्शन चारित्र
रूप रत्न त्रण चोर्यां ठे. अफसोस ! ते कारण माटे
हूं निराश थएलो अने हणायेलो लुं ॥ ६ ॥

॥ गाथा ७ सीना छुटा शब्दना अर्थ ॥

त्रांतः=त्रम्यो	एकः=एक	अंघ्रौ=चरण कमलमां
तीर्थानि=तीर्थों	तेषु=तेयने विषे	विलसः=लीन
दृष्टः=जोयो	तारकः=तारनार	अस्मि=हूं लुं
त्वं=नने	तत्=ते माटे	नाथ=हे नाथ !
मया=मैं	तव=तमारा	तारय=तारो

त्रांतस्तीर्थानि दृष्टस्त्वं, मयैकस्तेषु तारकः;

तत्तवांघ्रौ विलमोस्मि, नाथ तारय तारय॥७॥

शब्दार्थ — हे नाथ ! हु तीर्थोने विषे जन्म्यो
(पण) तेजमा तारनारा एक नमनेज भें जोया माटे
तमारा चरण कमलमा हु छीन थयो हु, (तेथी)
हे नाथ ! तारो, तारो. ॥ ७ ॥

॥ गाथा ८ मीना छुटा शब्दना अर्थ ॥

जयत=तमारी	प्रापित =पाम्यो तु	न=नहि
प्रसादेन=मेहेरवानीवसे	जुव=मनुष्य जन्म	इदानीं=आने
एव=ज	भूमिकाने	तव=तमारे, तमने
अह=	ओदासीन्येन=उ-	युक्त=योग्य
इयती=आ	दासीन धर्म करीने	उपेक्षितुम्=उपेक्षा
		करवा माटे

जयत्प्रसादेनैवाह, मियती प्रापितो जुव.
ओदासीन्येन नेदानीं, तव युक्त मुपेक्षितुम्॥८॥

शब्दार्थ — तमारी मेहेरवानीवसे करी हु आ
मनुष्य जन्म जुमिका प्रत्ये पाम्यो ते माटे हमला
उदासीन धर्म करीने १ उपेक्षा करी यो
ग्य नथी ॥ ८ ॥

॥ गाथा ए मीना छुटा शब्दना अर्थ ॥

ज्ञाता=निपुण; ज्ञानो	अन्यः=बीजा कोई	कृपापात्रं=कृपा करवा
तात=हे तात	कृपापरः=दया करवा	लायक
त्वं=तु	तत्पर	एधि=तुंथा
एव=ज	न=नथी	यत्=जे कारण माटे
एकः एक	अन्यः=बीजो	कृत्यकर्मठः=करवा
त्वत्तः=ना, थो	प्रत्तः=मारायी; मारा	योग्य काममां च-
न=नथी	करतां	तुर

ज्ञाता तात त्वमेवैक, स्त्वत्तो नान्यः
कृपापरः; नान्योमत्तः कृपापात्र, मेधियत् कृत्य
कर्मठः ॥ ए ॥

शब्दार्थः—हे तात ! तमेज एक निपुण ठो,
तुमारायी बीजो कोई दयापर नथी अने मारा
करतां बीजुं कोई कृपा करवाने लायक नथी, ते
माटे तमे जे कृत्य करवा योग्य ठो ते कृत्य करवासां
निपुण थाउं . ॥ ए ॥

श्री आत्मगर्हास्त्वः समातः

